

Диякон Олександр МОНІЧ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТАННЬОГО ПРАВОСЛАВНОГО ЄПІСКОПА ДОСИФЕЯ (ФЕОДОРОВИЧА) УГОЛЬСЬКОГО (1648-1733)

З історії Православної Церкви на Мараморщині у XVII-XVIII ст. відомо, що у вказаний період управління Православною Церквою тут поступово здійснювали: Софроній (Юсько), Порфирій (Ардан), Іоанікій (Зейкан), Мефодій (Раковецький) [1. С. 60-61], прославлений в XX ст. Румунською Православною Церквою як сповідник Православ'я святий єпископ Іосиф (Стойка), а також останній православний єпископ Досифей (Феодорович) Угольський.

З огляду на те, що останній єпископ займав особливе місце в історії Мараморощини загалом та Угольського монастиря зокрема, хотілося б детальніше зупинитися на пастирській діяльності владики Досифея.

Життя та безпосереднє правління єпископа Досифея (Феодоровича) Угольського відкривають перед нами неабияку постать, яка своєю діяльністю на території православної Мараморощини у XVII-XVIII стт. утримувала свою прабатьківську віру та була чи неєдиним її сміливим сповідником.

Сам єпископ Досифей себе називав по-різному: Дорофей, Дософей, Dorophtei, Dosotheus [2. С. 288.], або ж Dositheus, Doritheus, Dorotheus [3. С. 38].

За словами митрополита Дорофея, єпископ Досифей «народився у 1648 році і був родичем єпископа Іосифа (Стойки)» [4. С. 76]. 1648 р. як дату народження Досифея приводить і О.Л. Петров [5. С. 20; 3. С. 38]. Помилка у підрахунках дати народження Досифея зустрічається лише у М. Лучкай. Останній, ссилаючись на слідство про плач ікони Пречистої Діви Марії біля села Кричева в Марамороші від 19 жовтня 1719 р., де владики Досифей Угольський був 71-річним старцем приходить до висновку, що Досифей народився не в 1648, а в 1658 р. [2. С. 137-140]. Проте, якщо від 1719 відняти 71 вийде все-таки 1648 р. Отже, за дату народження владики Досифея приймаємо 1648 р.

Той же М. Лучкай вважав, що Досифей був, якщо не сином – чому протирічить підпис: Досифей Феодорович, то, по крайній мірі, близький родич єпископа Іоанікія Зейкана і мав свою резиденцію в Імстичівському монастирі [2. С. 137-140].

До монашого постригу єпископ Досифей був протопопом у Вільхівцях (*стара назва – Вульхувці – О.М.*) і носив ім'я Дмитро [3. С. 39; 6. С. 262]. Будучи протопопом він мав значну владу, адже відомо, що у його часи під впливом кальвінізму, саме протопопи і собор протопопів був одним із правлячих єпархіальних органів [6. С. 262]. Після смерті своєї жінки прийняв монаший постриг (після 1708 року) з іменем Досифей і жив спочатку у Вільхівському монастирі, який був його власністю, так би мовити «хутором» [5. С. 17; 3. С. 39].

В «Списанії», про життя Вільхівського протопопа Дмитра до прийняття єпископства, говориться так: «Обитель Вульхувска началась около року 1708 сице: некіи іерей именемъ Іоанъ Зубрицкы, дабы ему Церковь учинили селяне, о томъ просиль, котра и создалася при протопопе Димитріи Вульхувскомъ. Предописанный пакъ іерей, аки бы у єпископа Стойки габить (*монаший постриг – О.М.*) бралъ, власть же протопопа надъ нимъ мавъ. По умертвіи же жены протопоповои, остался съ многими чады, что поведаль теперешньїи Солга Бировъ, а Вульхувскїи обыватель, той не знавши что чїнити габить воспринявший наречень бысть Досифей, по семь и єпископъ, и в той обители подеколи зоставаль» [7. С. 5; 5. С. 16; 4. С. 76].

Отже, згідно повідомлення «Списанія» майбутній єпископ Досифей був одружений і мав багатодітну сім'ю. Владика Досифей був або родом з Вульхувця, або ж там служив певний час. Сан протопопа на той час був дуже поважним. В часи унії, коли, як відомо єпископат був не зовсім стійким у своїх релігійних переконаннях, саме протопопи здебільшого і управляли церковними справами на території як Мараморощини так і інших частин історичного Закарпаття.

Привертає до себе увагу і повідомлення «Списанія» про те, що протопоп Димитрій «у єпископа Іосифа (Стойки) габит брал». Отже, судячи з повідомлення, в монашество протопопа Димитрія постригав інший сповідник Православ'я на Мараморощині Іосиф (Стойка).

Дату монашого постригу Досифея встановити досить важко, вона коливається в межах 1708 та 1709 рр.. За словами архім. Василя (Проніна) храм в обителі Вільхівській почав будуватися в 1708 р., а в той час, як повідомляється в «Списанії» єпископ Досифей був ще протопопом [6. С. 262]. Однак, вже 22 січня 1709 р. в Імстичівському монастирі відбулося зібрання духовенства, в якому брав участь «ігумен Дорофей, син пана єпископа Іоанна» [2. С. 135]. На думку М. Лучкая, це був майбутній єпископ Досифей, який ймовірно вже 1709 р. був ігуменом.

Існують розбіжності відносно дати єпископської хіротонії єпископа Досифея (Феодоровича). Так, в дослідницькій літературі зустрічається 1715 [4. С. 76], 1717 [6. С. 263], або ж 1718-1719 рр. [8. С. 197; 2.

С. 137-140; 9. С. 236; 10. С. 34]. Однак єдиною залишається думка про те, хто звершив єпископську хіротонію Досифея. Це був молдавський православний Сучавський митрополит [4. С. 76; 3. С. 39; 6. С. 253]. На думку митрополита Дорофея (Філіпа), в єпископи Досифей було вибрано «в глибокій старості – 76-річним старцем» [4. С. 77].

Як і єпископ Іосиф, єпископ Досифей мав свій титул: «Милостію Божію архієпископъ православный Дософей Марамороский, администраторъ Метрополии Молдавской» [11. С. 75; 2. С. 135; 5. С. 21; 3. С. 38], «Досифей Феодорович Угольський, Милостию Божией єпископъ православный» [6. С. 263] або ж «Дософей Феодоровичъ Оуголскій, Милостию Божією єпископъ православный отъ Мароморо(ы)ша» [12, арк. 1; 5. С. 21; 3. С. 38].

На основі листа Петронія Каменського (А. Годинка його датує 16 листопада 1709 р.) видно, що в той час в Марамороші діяли два Православних єпископи: Стойка і Цірка. Можливо під іменем Цірка мається на увазі власне єпископ Досифей. Існує думка, що єпископ Досифей був вікарієм у архієпископа Іосифа Стойки, а після смерті останнього єпископські функції повністю перейшли до Досифея [6. С. 261-262].

Вперше ім'я Досифея зустрічається 3 червня 1718 р. [5. С. 21; 3. С. 38]. В статусі Угольського єпископа Досифей вперше згадується 13 березня 1719 р. М. Лучкай приводить «свідцтво про призначення на посади аж до дияконства», видане Георгію єпископом Досифеем 13 березня 1719 р. та свідчення 71-річного руського єпископа Досифея Угольського про «плач ікони» Пречистої Диви Марії біля села Кричева в Марамороші від 19 жовтня 1719 р.

Зокрема, в свідцтві виданому Георгію, читаємо наступне: «Божою милістю архієпископъ православный Дорофей марамороский, администраторъ митрополии Молдавской. З благодаті і власті, даної нашій смиренності пресвятим і животворящим духом та найвищим архієреєм Господом нашим Ісусом Христом, ми висвятили цього богобойного Юру і призначили його читцем, дяком, свічконосцем, піддияконом, дияконом за свідченням його отця духовного, що він достойний і має покликання до цього. Нехай кожен архієрей, архімандрит, ієрей за духовним станом, який візьме в руки це наше свідцтво, повірить, що він сподобився одержати апостольський чин з дару Духа Святого. У зв'язку з цим ми наказуємо тобі, сину мій духовний, щоб ти чинив згідно з апостольськими вказівками та правилами Святого Духа і так далі. Писане в Углі 24 січня року Божого 1719. Владика Дорофей, власною рукою. Місце печатки» [2. С. 135-136].

Того ж дня і року єпископ Досифей наказав затвердити розлучення між Андрієм Козубом та Марією Липецькою [2. С. 136].

Коротка згадка про єпископа Досифея міститься у відомому слідстві про плач ікони Пречистої Диви Марії «у церкві руських монахів біля села Кричева в Марамороші». Вказане слідство було проведено 19 жовтня 1719 р. Першим свідком у цій справі виступає саме єпископ Досифей.

М. Лучкай пише: «Перший свідок – руський єпископ Дософей Угольський, 71-річний, під церковною і єпископською присягою посвідчив, що, коли вранці був викликаний, оглядаючи ікону Пречистої Диви Марії, що знаходилася з правого боку у цій церкві, побачив на правому боці її обличчя під правим оком чотири, під лівим три застигли сльози та вологість на грудях від упалих сліз, що блищали, як чисте золото. На оцинкованій мисочці, що стояла внизу, він побачив одну пролиту сльозу, величиною з одну горошину, яка ще залишилась. Підпис: Владика Дософей, власною рукою» [2. С. 137]. Крім єпископа, свідчення під присягою давали руські монахи – капелан єпископа, калогер Іоанн (36-річний), ігумен Углянського монастиря Феофіл (Стойка) (58-річний), ігумен калогерів Парфеній Угольський (80-річний), та інші парохі сіл Угли і Кричева та їх помічники [2. С. 137-138].

Відомо, що життя єпископа було безпосередньо пов'язане з Угольським монастирем. Так як єпископ Досифей був пострижеником Угольського монастиря, то після своєї єпископської хіротонії він мав постійне місцеперебування у цій обителі [13; 14. С. 45; 6. С. 263; 4. С. 76-77; 15. С. 34-37]. Тут він писав грамоти, освячував антими́си та здійснював хіротонії священників. Останнє було найголовнішим в його діяльності. Про одну з таких хіротоній, яка відбулася в Угольському монастирі 24 січня 1719 р. вже йшла мова [2. С. 135-136]. Крім того, збереглося ще одне посвідчення про одержання всіх посад аж до дияконату видане «мужу благочестивому і Богобойному» Іоанну. Виданий вказаний документ теж в Угольському монастирі 23 травня 1733 р. єпископом Угольським Досифеєм (Феодоровичем) [12. Арк. 1; 2. С. 140].

Деколи владика проживав і в Драгівському монастирі. У цьому монастирі в 1731 р. відбулася дияконська хіротонія Михаїла Рішкова, на ім'я якого було видане дияконське ставленицьке свідоцтво: «Дософей Феодоровичь Оуголскій, Милостію Божією єпископъ православный. Данъ въ монастыре Драгувскомъ 1731» [6. С. 263].

Згідно передання єпископ Досифей влаштував собі скит неподалік від Угольського монастиря, який називався Одарово, і там усамітнювався для молитви [6. С. 263].

Невдовзі, після висвячення в єпископи, за свою пастирську діяльність в утриманні Православ'я на Мараморошині єпископ Досифей почав терпіти всілякі утиски від греко-католицького духовенства, а особливо від мукачівського греко-католицького єпископа Георгія-Генадія Бізанці (Bizantius Georgius Genadius) (1656-1716-1733) [2. С. 285].

Так, 22 серпня 1720 р. владиці Досифею під впливом єпископа Бізанці було заборонено звершувати служіння королівським декретом Карла VI.

Ю. Жаткович пише: «Досифей около 1718-1719 года был избран епископом, но правление его весьма путала так все лучше распространяющаяся уния, как и поступование Бизанция, который прямо к царю Карлу обернулся с просьбой, чтобы воспретил Досифея от епископского правления и действования. На жалобу Бизанция, царь года 1720-го августа 22 приказал властям Мараморошским, чтобы сии принудили восточного обряда верников ко упознанию за епископа Бизанция, к повиновению сему, и к точному изплачеванию приходящихся ему доходов, – Досифея же да воспретят от дальшого действования» [8. С. 197].

Латинський текст декрету наводить отець Іоанн Дулишкович.

«Carolus VI. — — — Demisse repraesentavit nobis G. Gen. Bizanczy, quod licet Clerus, et populus in Cottu vestro degens de jure ad ejusdem Eccl. Pertineret — — nihilominus accideret, quod Schism. quidam Eppus Dorotheus (rectius Dosotheus) Spiritualem jurisdictionem in Clerum, et populum usurpando cum maximo scandalo conjugates personas ab invicem separate, et alios excessus patrare praesumit. Quia vero memorato instauti Eppatum cum obventionibus, emolumentis, et jurisdictionibus auctoritate Juris Patronatus nostri R. ante aliquot annos clementer constituissemus, vellemusque has concessione eundem imperturbate uti, frui, ac gaudere. Idcirco harum serie vobis mandamus, ut memoratum Bizanczy Clerus et populus pro suo vero Eppo agnoscat, obventiones absque renitentia praestet — acceptisque praesentibus praefatum Schismaticum Eppum ab ulteriori exercitio praetensae Spiritualis jurisdictionis districtim inhibere debeatis, et teneamini. Dat. Viennae 22. Aug. 1720. Cottui Marmaros. 27-a vero Exc. Canc. Aulica Consilio Bellico ita, si placidioribus res in effectum deduci nequiret, assistentiam militarem tribuere velit» [11. С. 76].

Переклад королівського декрету від 22 серпня 1720 р. наводимо за М. Лучкаєм.

«Карл VI, Божою милістю і т.д. і т.п. покірно нагадав вашій величності наш вірний і шановний Георгій Геннадій Бізанці, що хоч духовенство і населення грецького обряду, які проживають у Вашому комітаті і за законом з давніх-давен належать до тієї ж церкви, повинні б підпорядковуватись їй і в духовній юрисдикції. Тим не менше внаслідок подій, що відбулися в останній час, коли якийсь єпископ — схизматик по імені Дорофей (правильніше — Досотей) невідомо з чийого дозволу поселився у Вашому комітаті і, узурпувавши для себе церковну владу над духовенством вищеназваного обряду і народом, законно одружених осіб із-за виниклих незгод з величезним скандалом роз'єднує та допускаєть-

ся інших неправильних вчинків, що належать до духовної юрисдикції; і до того ж він насмілювався привласнити собі і те, що належить до компетенції його наступника.

Тому, що згаданому наступникові (тобто Бізанці) вже кілька років як ми з нашої волі і права королівського патронату передали названий єпископат з усіма правами, обов'язками, прибутками і правосуддям, що з давна за законом належать йому ми хотіли б, щоб він з цього нашого королівського дозволу, спокійно виконував функції єпископа, мав з єпископства користь і радість. Тому цим декретом дозволяємо і доручаємо Вам, щоб після одержання декрету наказали духовенству і народу грецького обряду, що проживає у Вашому комітаті, визнати своїм справжнім законним єпископом Георгія Бізанці (мукачівського єпископа), підкорялися його духовній юрисдикції, вільно без всякої перешкоди з боку противників, зверталися до нього зі своїми справами; крім цього, Ви повинні дозволити цьому єпископу виконувати компетентне правосуддя щодо вищеназваного духовенства і народу та суворо припинити виконання церковних функцій і церковного правосуддя з боку єпископа-схизматика. Дано у Відні 22 серпня 1720 року, Марамороському комітату» [2. С. 141].

Ймовірно, що Досифей не підкорився королівському указу, так як вікарій Мукачівського єпископа Прокопій Годемарський уже в червні 1721 р. опротестовує рішення Досифея «не підкорятися імператорській постанові» [15. С. 35].

Скоріш за все, письмові заборони із Вени були марними, тому що вже 27 серпня 1722 р. Венське воєнне управління повідомляло владу Мараморошського комітату, що в їхнє розпорядження поступає військова сила, яка знаходиться в цьому комітаті. «Венский военный совет в письме своем с дня 27-го августа года 1722-го сообщает с властями комитата Мараморошскаго, что для успешного исполнения повеления царского в деле Досифея передает властям в распоряжение находящуюся в комитате военную силу» [8. С. 197].

Не дивлячись на імператорську заборону, яка з точки зору церковного канонічного права для єпископа Досифея не мала ніякого значення й сили, він справедливо продовжував служити. Однак, невдовзі послідувала заборона в служінні і від Бізанці, якій, за словами Ю. Жатковича, єпископ Досифей «через несколько годов повиновался» [16. С. 243]. Проте, коли єпископ Досифей дізнався, що Бізанці важко хворий, він знову висвячував священників, про що свідчать видані ним грамоти в 1731-1733 рр. [12. Арк. 1-3; 2. С. 140; 16. С. 243].

Перебуваючи в Угольський обителі, єпископ Досифей відвідував також інші Мараморошські монастирі, засновані в кінці XVII – на початку XVIII ст., зокрема Барсанівський. У Мойсеївському монастирі

єпископ Досифей висвятив архімандрита, відвідав 1723 р. монастир у Вишній Вишаві. З цього випливає, що Угольський монастир, був центральним Мараморошським монастирем, резиденцією єпископа. Деякі монахи приходили в Угольський монастир, щоб тут померти і бути похованими. Так вчинив ієромонах Феодосій, який прийшов сюди із Джулинського монастиря [15. С. 34].

Звичайно єпископ Досифей знаходився у важкій обстановці. Історичні обставини: підписання в 1727 р. в Угочі 46 священниками унії, тиску на Досифея Фогорашських уніатських єпископів Іоанна Патаки і Іннокентія Клейна [5. С. 24; 3. С. 39] та допиту Досифея в 1726 р. [3. С. 39] вкрай ускладнювали буття єпископа. Крім того, останній з 1728 р. став уже майже сліпим [5. С. 24; 3. С. 39]. Проте все це владику Досифея переносив з подякою Богу та великим терпінням.

18 листопада 1726 р. [17. С. 126] губернатор Ерделя граф Сигізмунд Корнис розпорядився, щоб єпископа Досифея допитали, чому він порушує розпорядження імператора Карла і висвячує священників.

«Фогарашский румынский епископъ, баронъ Иоаннъ Патаки, жалуется Guberniumу на несоединеннаго монаха и вместе архимандрита Дорифея (Dorytheus), который въ прошломъ году, пройдя изъ Марамороша въ Молдавію, былъ тамъ посвященъ въ епископы. Вернувшись недавно оттуда въ Мараморошъ, онъ безъ всякаго права умножаетъ число румынскихъ несоединенныхъ поповъ и умножаетъ clancularie, въ ночное время посвящаетъ ихъ въ попы съ большимъ прaejudiciumомъ для уніатовъ, вовсе не обращая вниманія ни на запрещеніе Преосвященнаго г. румынскаго епископа, ни на милостивейшую intention и indultum Нашего – – Государя. Итакъ, чтобы это зло уничтожить in prima herba, поручаемъ Вашимъ Милостямъ этого вышеупомянутаго Дорифея неложнаго архимандрита или епископа, если онъ не захочетъ по добру явиться перед Guberniumомъ, etiam sub honesta custodia туда привести.

Datum ex. R. Principatus Transylvaniae Gubernio. Claudiopoli die 18 Novembris 1726.

Sigismundus Kornis, gubernator. Sigismundus Kun.» [5. С. 23].

Приблизно такого ж змісту Сигізмунд Корнис видав розпорядження від 24 листопада 1726 р., 20 листопада 1728 р. та 26 листопада 1728 р. [5. С. 23-24]. Мета вказаних розпоряджень зводилася до одного: слідкувати за єпископом Досифеем Угольським, щоб не висвячував більше священників для схизматиків, так як останні дії завдавали значного удару греко-католикам на Мараморощині.

14 лютого 1731 р. губернатор Сигізмунд Корнис наказав владі в Сигеті, щоб «під загрозою втрати служби і честі» сказали Досифею, що якщо він висвятить хоча б одного ієрея або диякона, то буде відве-

дений під охороною в Хуст. Зокрема в розпорядженні говорилося: «Собразуясь съ смысломъ Высочайшаго Рескрипта, полученнаго въ отвѣтъ на это прошение, прикажите serio, — — чтобы этого, не держащагося въ своихъ границах, непослушнаго схизматическаго епископа тотчасъ — — citra omnem dilationem еще разъ semel pro semper severe et peremptorie подвергнуть увещанію, чтобы онъ более не возлагалъ своего серпа на чужую пшеницу, воздержался бы и не исполнялъ никакихъ епископскихъ функцій, а въ особенности не смелъ а modo imposterum посвящать, рукополагать въ попы. Если онъ будетъ это исполнять ad amussim, bene quidem, но пусть Ваши Милости за нимъ старательно наблюдаютъ и поручать наблюдать. И если его поймать, что онъ хоть одного только посвятилъ, то велеть тотчасъ безъ всякаго отлагательства послать къ коменданту Густа (*Хусма* — *О.М.*) подъ хорошимъ конвоемъ. — —

Datum ex R. Principatus Transylvaniae Gubernio. Claudiopoli die 14 Februarii a. 1731.

Sigismundus Kornis, gubernator. David Makay, secretarius.» [5. С. 25].

3 березня 1731 р. єпископ Досифей був викликаний в Сігет, де йому було сказано, що якщо він буде продовжувати хіротонії, то понесе строго відповідальність за свої вчинки [6. С. 264].

У 1733 р. православному єпископу Досифею черговий раз забороняють в служінні [6. С. 264]. На цей раз заборона була від нового греко-католицького єпископа Симеона (Ольшавського), який в своїх циркулярах та листах постійно скаржився на діяльність єпископа Досифея. Так у липні 1733 р. єпископ Симеон (Ольшавський), видав циркуляр, а 5 серпня 1733 р. в листі до Єгерського єпископа, графа Ердевія, як найскоріше вибрання нового наступника Бізанція аргументував тим, що «от старости уже ослепший Досифей снова рукополагает священников в Углянском монастыри, а он, — Ольшавский, — не имеет ни силы, ни власти запрещение и проклятие Бизанция, со взором Досифея, в действительность привести» [11. С. 99; 16. С. 244].

Враховуючи важливість цих двох документів для історії Угольського монастиря та історії Православної Церкви на Закарпатті, наводимо їх текст за М. Лучкаєм.

«Всесвітньовідомому собору духовенства і руському панству миру Христа і всього найкращого!

Відомо Вашим чесностям, що серед Вас особливо багато духовних, які мали б мати не тільки церковні вільності і свободу, а насправді переносять багато труднощів, пригноблення і кріпацтво, платять податки, відробляють панщину, платять оренду. Це впливає не із якогось зовнішнього джерела, а лише з місцевого в Мараморощі. Дуже багато священників пішли правильним шляхом; але священників стало

дуже багато, так що не можуть влаштуватися; хто їх лише так розмножив? Справді не хтось інший, як отець Дософей Теодорович, на якого сюди в ці дні прийшла скарга із Сигота, в якій державні панове протестують, що він постійно хіротонізує і приносить згубу церковному чину та духовенству, але й державні пани, країна і пресвітлий цісар сприймає це як невдячність, бо кріпаки стають попами від Дософея. В зв'язку з цим ми сповіщаємо Вашим чесностям, всім протопопам та іншим священикам, наказуємо і заповідаємо, щоб жоден дяк або попович не насмілювався висвячуватися в отця Дософея. За цим повинен пильно стежити кожний протопоп. Після цього жоден, що буде висвячений Дософем, не буде мати вольності і церковної свободи і нехай такий довіку буде позбавлений чину священнослужителя. Нехай буде відомо Вашим чесностям, що отець Дософей перебуває у забороні, яку на нього наклав блаженної пам'яті єпископ Мукачівський і Марамороський Георгій Геннадій Бізанці, а повторно на цього ж на цього ж отця Дософея ми вислали заборону і суворо застерегли, щоб не осмілювався каятися потім, як виключений. Нехай це буде відомо всім і нехай воно обов'язково дотримується і виконується. Дано до Вашого відома і виконання на мукачівській кафедрі місяця липня року Божого 1733-го. Написав брат во Христі Симеон Ольшавський, вікарій єпископа Мукачівського, в.р.» [2. С. 243-244].

Через місяць 5 серпня 1733 р. в листі до Єгерського єпископа, графа Ердевія, єпископ Симеон (Ольшавський), повідомляючи про смерть єпископа Бізанці, писав таке: «Високопреподобний і вельмишановний графе, пане заступнику і наставнику! Передусім виявляю свою покірну готовність до Ваших послуг. На призначених на 27 липня і щасливо закінчених похоронах померлого пана єпископа з'явилися у великій кількості всі архіпресвітери, запрошені декани, а із духовенства багато парохів і пресвітерів. Одразу ж наступного дня відбулися генеральні збори за їх участю, на яких я ознайомив присутніх з виданим Вами дорогим для мене декретом Вашої ексцеленції про призначення мене на посаду вікарія. Публічно зачитаний декрет був прийнятий і схвалений всім духовенством з покірною згодою. Після цього, спираючись на мої права і обов'язки, спрямовані на відвернення і попередження всіх недоліків та викорінення зловживань, я дав їм багато корисних порад і важливих вказівок, щоб кожен із них глибоко вкоренив у своє серце свій обов'язок священика і благодатне керівництво ввіреними і переданим їм душами, і щоб завжди мали перед очима дальше поширення великої Божої слави. Крім цього, я суворо попередив архіпресвітерів під загрозою позбавлення їх посад і парафій, а інших наставників із духовенства я заохотив, щоб кожен із них у своєму деканаті пильно стежив за тим, щоб ніхто не осмілювався відправитися у Польщу або кудись інде за вис-

вяченням і призначенням, бо я чув, що знайшлись деякі сини пресвітерів, що мали намір це зробити, тобто готувалися до виїзду для здобуття церковних посад. З метою перешкоди цьому я також серйозно попередив циркулярами, щоб ніхто не відважився це робити. Однак, о Боже який жаль, пресвітлий настоятелю, у Мараморошському комітаті до цього часу перебуває один відомий уже сліпий старець по імені Дорофей Теодорович, що в Углянському монастирі називається єпископом, який померлим єпископом Бізанці був позбавлений своєї посади. Однак, відновивши свою посаду, не знаходячи перешкоди в цьому, він як і раніше, висвячує багатьох, що приходять до нього то із Трансільванії, то із Угорщини, навіть малописьменних, не скажу, пастухів. Тепер, довідавшись про смерть похороненого єпископа Бізанці, знову зібрав свої старечі сили і якихось шістьох волохів для Сатмарського комітату нещодавно почав висвячувати. У зв'язку з тим, що досі я не мав можливості виявити свою активність в Маромороському комітаті і не маю можливості його затримати, а на колишнє позбавлення прав, заборону і поради він не звертає уваги, з метою усунення звинувачень, що я недостатньо стежив за становищем і не вживав заходів у відповідності з моєю посадою, звертаюсь до Вашої ексцеленції, як найдорожчого єпископа, і дуже щиро прошу, щоб Ви були ласкаві своїм впливом наставника вжити заходів для припинення такого зла. Вважаю, що було б добре, якщо б із королівської Ради було направлено розпорядження Мараморошському комітату про його затримання, або й арешт; він повинен би бути відправленим до якогось монастиря, що знаходиться неподалік Мукачева, щоб там останні дні свого життя відбув кару; у таких спосіб він міг би дещо зробити для спасіння своєї душі, і йому був би закритий шлях для продовження зловживань. [...] Передаючи це все покійно батьківській і покровительській турботі Вашого високопреосвященства, цілую Вашу наставницьку правницю і залишаюсь з найглибшою повагою до Вашого високопреосвященства, патрона і наймилішого наставника. У Мукачеві, в резиденції св. Миколая, 5 серпня року 1733, найпокірніший слуга і капелан Симеон Ольшавський, призначений генеральний Мукачівський вікарій, в.р.» [2. С. 244-246].

Як вважає О.Л. Петров, саме 5 серпня 1733 р. єпископ Досифей Угольський згадується в останнє [3. С. 40]. Однак, за словами архім. Василя (Проніна), ім'я єпископа зустрічається і пізніше – 30 жовтня 1733 р., коли Палфі видав наказ комітату, «про заборону церковної юрисдикції» єпископу Досифею [6. С. 264].

Останні дні свого життя владика провів в Угольському монастирі. Ці дні для нього були вкрай важкими через повну втрату зору [11. С. 100].

Відносно смерті єпископа існує дві версії. За однією – єпископ Досифей був викликаний в Хустський замок, де після допитів помер. Звідти

його тіло було перевезене в Угольський монастир [11. С. 100]. Згідно другої версії, він тихо помер в Угольському монастирі, де зараз і похоронений [9. С. 236; 6. С. 264]. Те, що єпископ Досифей похоронений в Угольському монастирі, це безсумнівно. В «Списанії» 1788 р., при перерахуванні інвентаря Угольського монастиря говориться наступне: «Крестикъ из ланцушкомъ сребный от блаженной памяти епископа Досифея, иже в той обители погребень есть» [7. Арк. 4-5].

Отже, місцем захоронення єпископа Досифея (Феодоровича) слід вважати територію Заневського (Угольського) монастиря, тобто сучасну територію села Мала Уголька. Могила владики, яка знаходиться в Свято-Успенському жіночому монастирі в селі Углі є лише знаком вшанування сповідника Православ'я, і не може вважатися його справжнім захороненням.

Владика Досифей часто робив записи у церковних богослужбових стародруках. Так, у 1959 р. в Мукачівський Свято-Миколаївський монастир з Дулова принесли стару богослужбову книгу. Це була «Общая Минея» – рідкісний примірник ставропігійних книг, видана 1628 р. в Києві в друкарні Спиридона Соболя. На сторінках цієї книги є цілий ряд власноручних записів єпископа Досифея, між якими – і духовні вірші. Дослідники схиляються до думки, що це вірші самого Досифея [15. С. 36].

Різні дослідники наводять різні дати смерті єпископа Досифея: кінець жовтня 1733 р., початок 1734 р. [16. С. 244; 9. С. 236], 1734 р. або перша половина 1735 р. [6. С. 265; 10. С. 34]. Одні дослідники вважають, що в кінці життя єпископу було 84 роки [9. С. 236], деякі схиляються до цифри 85-87 років [3. С. 40], інші ж припускають, що єпископу було біля 90 [4. С. 77], а то й 100 років [16. С. 244].

Таким чином, опираючись на джерела, які констатують дату народження Досифея – 1648 р., а як імовірну дату смерті – 1733 р., ми припускаємо, що в момент смерті, єпископу Досифею було 85 років.

До самої смерті єпископ Досифей не припиняв таємно, вдень і вночі, висвячувати тих, хто приходив до нього не лише із Марамороша [18. С. 171-209], але й всієї Мукачівської єпархії, а також із Трансильванії [5. С. 23; 3. С. 39]. Останніми діями владики Досифей викликав скарги в свою адресу з боку уніатської ієрархії обидвох єпархій, строгі укази з боку влади [11. С. 76, 98, 99, 100; 5. С. 23-25; 3. С. 39] та, як можна судити з листа єпископа Симеона Ольшавського до кліру від 9 липня 1733 р. невдоволення дворянства. Зокрема у вказаному листі єпископ Симеон писав: «Вно Велебные Отцве Собора и Панства Русскаго Мир Хтов и вся благая! Ведомо ест Чесностыям Вашым иж много ест духовных Между вами, которьи не абы въ волностях Церковных, и слободах належитых зоставали, Але нато еще многыи тяжары, утиски

и Кмицтво изнашають, Порцію дають, Панщину роблять, Также и Аренду платят, из котораго жродла или источника тое плынет не от инаго токмо от сего же въ Марамороши Множество духовных направилося; на толико же юж не могутся вместили кто их толико ромножил истинно не иный толико отецъ Дософей Феодорович на котораго и въ сїи дни тут понос пришлоъ из Сигота Панове державный протешталуют, иж непрестанно хиротонизует и Святит Кметев, Пастырей, Простаковъ въ чом не токмо чин Церковный и Духовенство Згубу имаєт Але теж и Панове державный Орсак и Пресветлый Кесар маєт за невдячност понеже Кмете стаются Попами от Лософея. Сего ради Сим универсалом извесно творим чесностям Вашим всем протопопам и Прочим Парохом приказуемо и завещаемо дабы жаден діяк или попович не дерзнул Ститися от отца Дософея на тое бодрено и опасно кождый Протопоп повинен позор дати, и по сем который колвек будєтся святи-ти у Дософея, жаден таковый не будєт у волности и при Слебоду Церковней Зоставати и от таковаго священства зостанєт въ веки чужд. Ведомо да будєт и сїє чесностям вашим иж отец Дософей єст во запрещєнии, которое блаженной памяти Епп. Мукачевскїй и Марамороскїй Георг. Генн. Бизантїй на него положил Повторєнну на того ж отца Дософея запрещєнїє послали єсмо, и сурово єму заказали да не дерзнєт омофора касатися яко исключимый. Сїя известно сотворше и въ неотменное соблюденїє и исполненїє – зостаєт на завше Вно В. В. Вшым Дана въ Кафєдру мукачевской Мця Юлія 9-о, року 1733 зыставыи о Хр. Брат Симеон Олшавскїй Викарїй Еппа Мукач. тр.» [11. С. 98-99; 3. С. 39].

Численні священницькї хиротонїї єпископа Досифея можна обґрунтувати обставинами, в яких опинилося Православ'я на Мараморощині після Ужгородськї унїї 1646 р.

З його життя відомі факти, коли ним висвячувалися навіть малолїтні та двоєженці. Так, описуючи стан Церкви на початку XVIII ст., Ю. Жаткович, ссилаючись на записки Мукачівського греко-католицького єпископа Андрїя Бачинського (1772-1809), стверджує, що православні єпископи багатьох висвячували, від чого в одному селі могло бути по 2-3 священники. Рукополагали малолїтніх. Наприклад, в 1731 р. єпископ Досифей висвятив 13-тирічного Михайла Решкова, а 3-го сїчня 1718 р. дозволив одружитися священнику Георгїю Мойєру [16. С. 244; 256].

Наскільки дійсні ці звинувачєння нам судити важко. Був це результат полємики, чи можливо спрямованє гноблєння Православ'я, ми не знаємо, однак враховуючи той стан Православної Церкви, в якому вона опинилася на Мараморощині після 1646 р., можна припустити, що така ситуація могла бути цілком імовірною.

У результаті війн, безпорядків, загострення релігійної ситуації, церковна дисципліна дійсно могла ослабнути [6. С. 265]. Однак з іншого боку, ще при житті православного єпископа його дії цілком були виправдані, оскільки владики прекрасно розумів, що після нього Православ'я буде переживати нелегкі часи, тому можливо так багато відбувалося хіротоній заради збереження та утримання православної віри в Марамороському регіоні.

Звичайно, з точки зору церковної акривійної каноніки, хіротонії єпископа Досифея підлягають засудженню. Проте, якщо судити з огляду на ситуацію, в якій опинилося Православ'я, то дії владики Досифея потрібно розглядати лише з точки зору церковної канонічної ікономії.

Життя та дії єпископа Досифея несуть в собі глибокі теми для роздумів, адже через призму його правління ми не лише знайомимося з історією Угольського монастиря, але й бачимо наскільки важко було утримувати вірність своїй Церкві та вірникам в часи впровадження унії на Закарпатті.

Діяльність останнього православного єпископа – це еталон самовідданого служіння Церкві та людям. Особливо слід підкреслити віру та силу духу, з якими єпископ відстоював Православ'я. В його діяльності зустрічаються просто неймовірні випадки.

Своїм життям та пастирською діяльністю владики явив той образ євангельського пастиря, який «поклав душу свою за овець своїх» (Ін. 15, 13).

Сьогодні потрібно прикласти всіх зусиль, щоб зібрати матеріал до його канонізації, як місцевого святого. Святого з великої букви, який своїм життям та діяльністю показав та реалізував найвищий ідеал пастирського служіння і постраждав, як істинний священномученик Православної Церкви.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кондратович Иринея, о.* Історія Подкарпатської Руси для народа. Ужгород, 1924.
2. *Лучкай М.* Історія Карпатських русинів. *Historia Carpato-Ruthenorum*. Т. III. Ужгород: Видавництво «Закарпаття», 2002.
3. *Петров А.* «Старая вера» и уния въ XVII–XVIII вв. Пояснительная записка // Матеріали для історії Угорської Руси. Т. II. СПб., 1906.
4. *Филип Дорофей, митрополит Пражский и всея Чехословакии.* Насильственное введение унии в Закарпатье 1646-1649 гг., борьба с нею и ее ликвидация в 1949 году; развитие Православной Церкви до сего дня в Закарпатье. Диссертация на соискание ученой степени кандидата богословия Ленинградской Духовной Академии. Пряшев, 1964. (Машинопись).

5. *Петров А.* «Старая вера» и унія въ XVII–XVIII вв. Пояснительная записка // Матеріали для історії Угорської Русі. Т. I. СПб., 1905.
6. *Пронин Василій, архимандрит.* История Православной Церкви на Закарпатье. Свято-Николаевский Мукачевский монастырь. ОРП «Філокаліа», 2005.
7. Списание Обителей Мараморскихъ древле бывшихъ. 1788 год. Закарпатський краєзнавчий музей. Фонди. Арх. № 797.
8. *Жаткович Ю.* Епископы Мараморошские. // Листок. № 17. Год VII. 01 сентября. Унгвар, 1891.
9. *Пап Степан, отець.* Історія Закарпаття. Т. II. Івано-Франківськ: Видавництво «Нова Зоря», 2002.
10. *Фенич В., Цапулич О.* Малоберезнянський Свято-Миколаївський монастир та нарисі Чину св. Василя Великого на Закарпатті. Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2004.
11. *Дуликович Іоанн, отець.* Историческія черты Угро-Русскихъ. Т. III. Унгвар, 1877.
12. Державний архів Закарпатської області. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 169.
13. *Кополович Іонафан, архієпископ Кишинівський і Молдавський.* Останній єпископ Марамороша (Драматична доля Православного владика Досифея Феодоровича) // Єпархіальний Вісник. Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. №№ 3, 4. Березень. 1990.
14. *Недзельський Е.* Очерк Карпаторусской литературы. Ужгород, 1923.
15. *Пагіря В.* Монастирі Закарпаття (1360-1939). Видавництво Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. Мукачево, 1994.
16. *Жаткович Ю.* Епископы Мараморошские // Листок. № 22. Год VII. 15 ноября.
17. *Рели С.* Православная Румынская Церковь в Марамороше. – Черновцы, 1938. Румунський історик С. Рели вважає, що наведене розпорядження було видано не 18 листопада, а 18 жовтня: «18 жовтня 1726 року губернатор Ерделя Граф Корніс розпорядився щоб єпископа Досифея допитали, чому він порушує розпорядження Карла III і висвячує священників. Єпископ Досифей був примушений відправитися в Клуж (Коложвар) до ректора Адама Фиттер; і там він повинен був дати підтвердження, що не буде рукополагати нез'єднаних священників для Ерделя». Цит. по: [6. С. 264].
18. *Гаджега В.* Додатки к історіє Русинов и руських церквей в Марамороші. Студії історично-архівні // Науковий Збірник товариства «Просвета». Рочник I. Ужгород, 1922.